

Doc. RNDr. Petr Anděl, CSc.

Základy ekologie

***Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně humanitní a
pedagogická***

Včely

Rakousko – Národní park „Dunajské nivy“

Park chrání lužní lesy podél Dunaje mezi Vídní a Bratislavou

Rakousko – Národní park „Dunajské nivy“

Slepá ramena

Rakousko – Národní park „Dunajské nívy“

Bobr evropský

Rakousko – Národní park „Dunajské nivy“

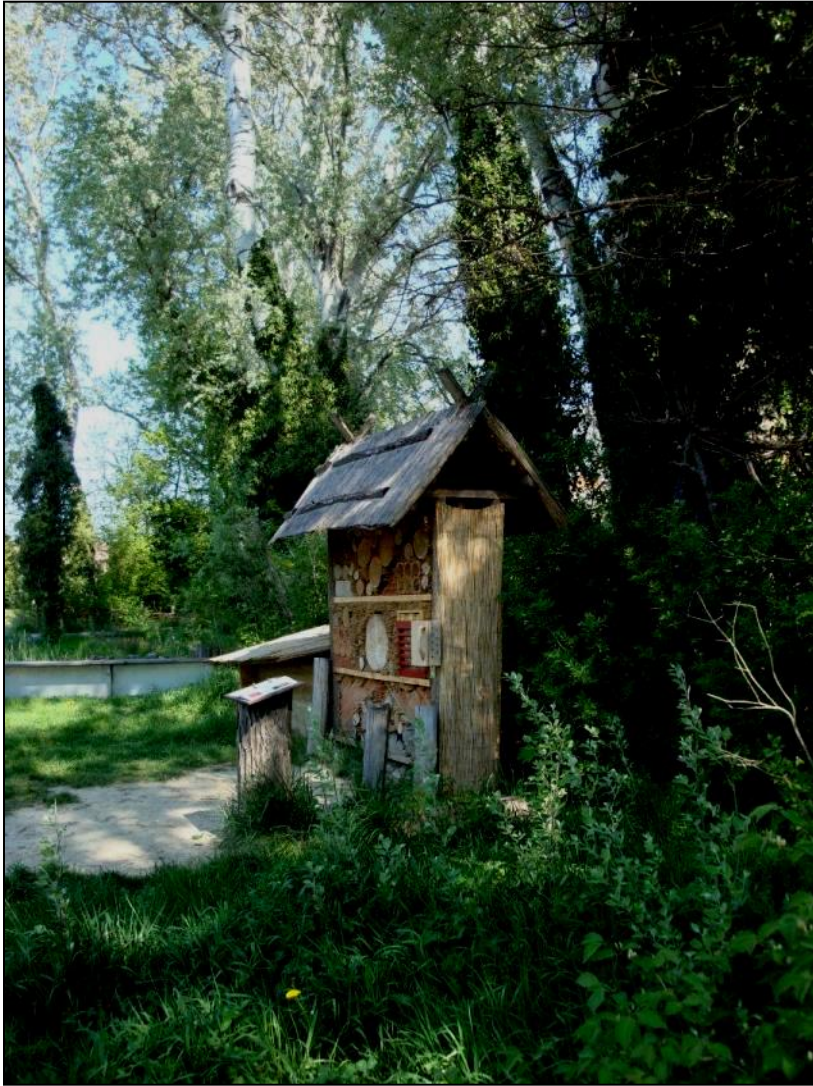
Jarní aspekt – porosty česneku medvědího

Rakousko – Národní park „Dunajské nivy“

Orth an der Donau – sídlo národního parku

Rakousko – Národní park „Dunajské nivy“

Úl pro samotářské včely

Včely v České republice

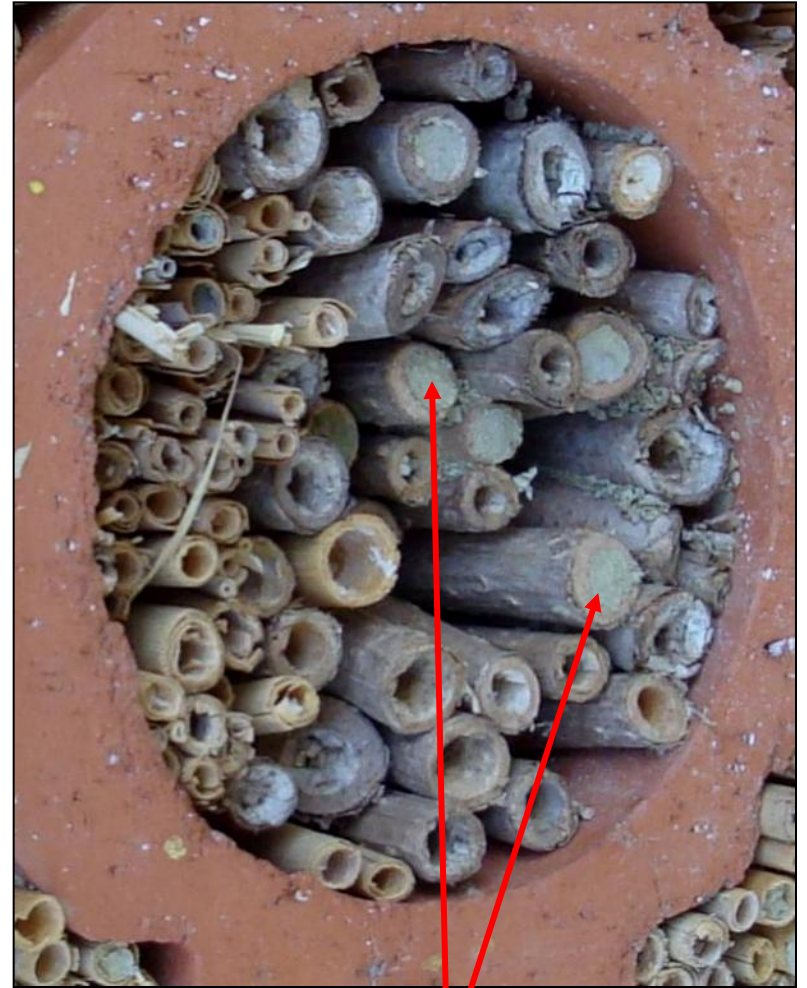
Včela medonosná (*Apis mellifera*)

Včely v České republice

V ČR se vyskytuje cca 570 druhů včel

Samotářské včely

Uzavřené komůrky

Samotářské včely

Výstavba komůrek z různých materiálů:

- maltářka zední – ze směsi písku, hlíny a slin na zídkách**
- čalounice obecná – v dutinách, vystýlá je úkrojky listů**
- bavlnářka obecná – skalní štěrbinu vystýlá chloupky rostlin**
- pískorypka jarní – vyhrabává až 50 cm dlouhé chodby v hlíně**
- zednice dvoubarvá – v prázdných ulitách hlemýždě zahradního**
- drvodělka fialová – vyvrtává chodby v mrtvém dřevě**
- nomáda šestipasá – kleptoparazitická včela**

Včely v České republice

Samotářské včely

Včely a chemické látky

- včely patří mezi hmyz – citlivé na insekticidy
- látky, které jsou pro včely zvláště nebezpečné, musí být označeny
- toxicita pro včely je povinným údajem při klasifikaci chemikálií
- veškeré testy a znalosti se ale vztahují pouze k včele medonosné
- ? Jaká je toxicita pro ostatní tisíce druhů včel?

Rozdíly v toxicitě pro jednotlivé druhy

U všech insekticidů lze očekávat negativní vliv.

Základní faktor, ze kterého vyplývá různá rizikovost pro druhy
= **rozdílný způsob života → různá expozice**

- ❑ obývají různé druhy biotopů – různý antropogenní tlak
- ❑ různé druhy rostlin, ze kterých sbírají pyl a nektar
- ❑ různé období aktivity (např. pískorypky – velmi brzy na jaře)
- ❑ různá doba vývoje (např. drvodělky se líhnou až na jaře)

Včely a opylování rostlin

- ❑ u žádné skupiny hmyzu není tak úzká vazba ke kvetoucím rostlinám
- ❑ vztah se vyvíjel po dlouhou dobu evoluce – příklad koevoluce
- ❑ včely podle stupně specializace se dělí na:
  - monolektické – pouze 1 druh rostlin
  - oligolektické – pouze několik druhů
  - polylektické – všechny právě kvetoucí rostliny
- ❑ ztráta včel jako opylovačů = nedozírné následky v ekosystému

ÚVOD

Charakteristika živých soustav

VLASTNOSTI ŽIVÝCH ORGANISMŮ

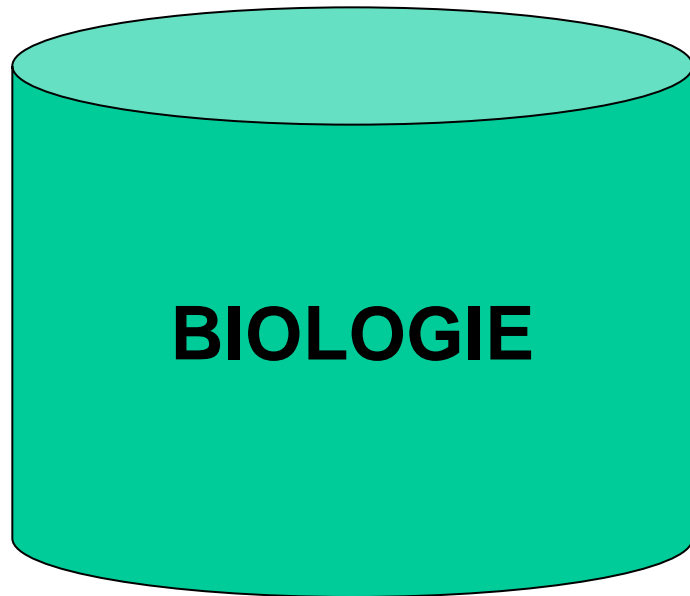
Musí splňovat současně tyto vlastnosti:

- **obsahují nukleové kyseliny a bílkoviny**
- **jsou vysoce organizované**
- **jsou hierarchicky uspořádané**
- **jsou termodynamicky otevřené**
- **mají schopnost samoregulace**
- **probíhá v nich metabolismus**
- **mají schopnost autoreprodukce**

Rozdělení biologie

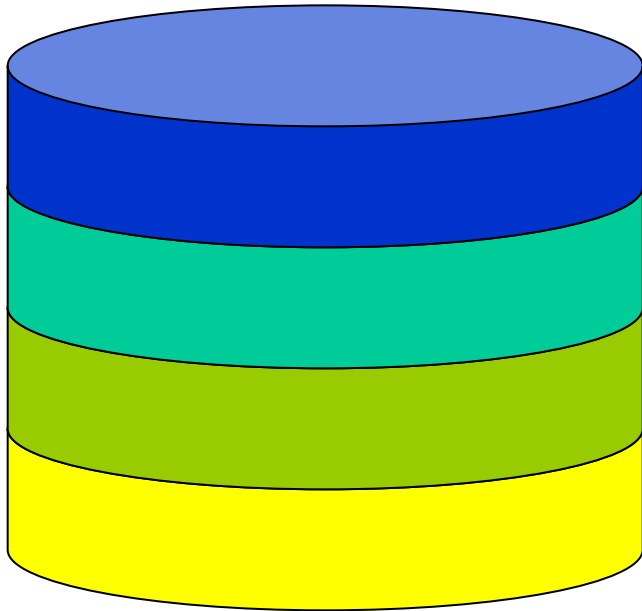
ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

„biologický dort“

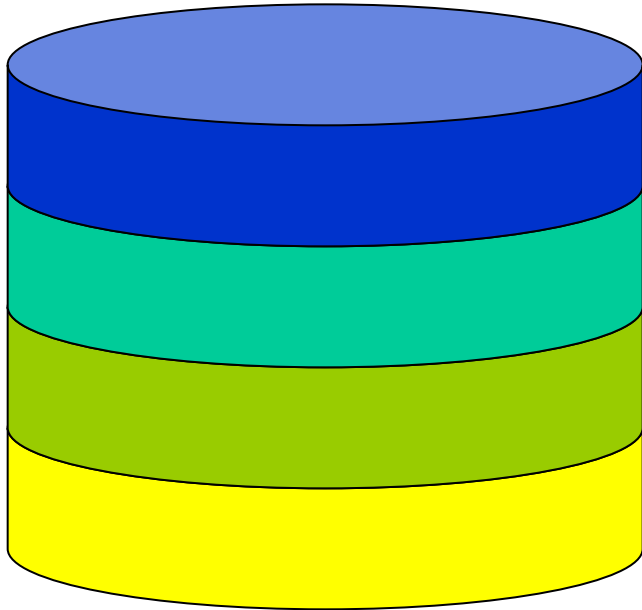
ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

OBECNÉ DISCIPLÍNY

ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

OBEČNÉ DISCIPLÍNY

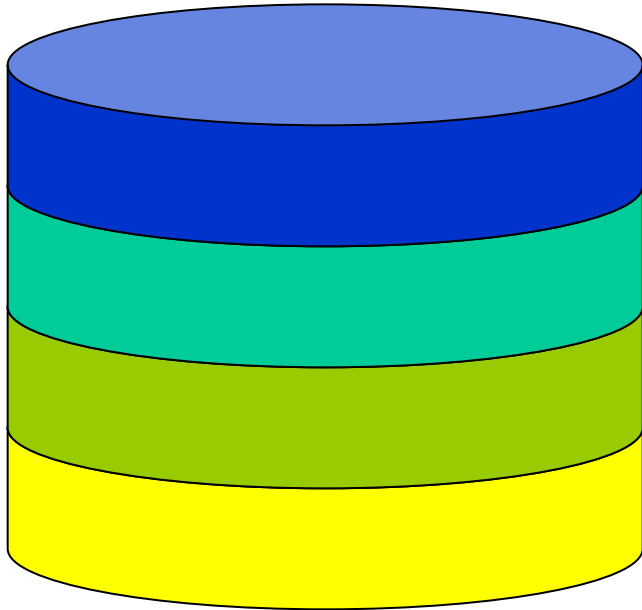

- **anatomie – stavba**

ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

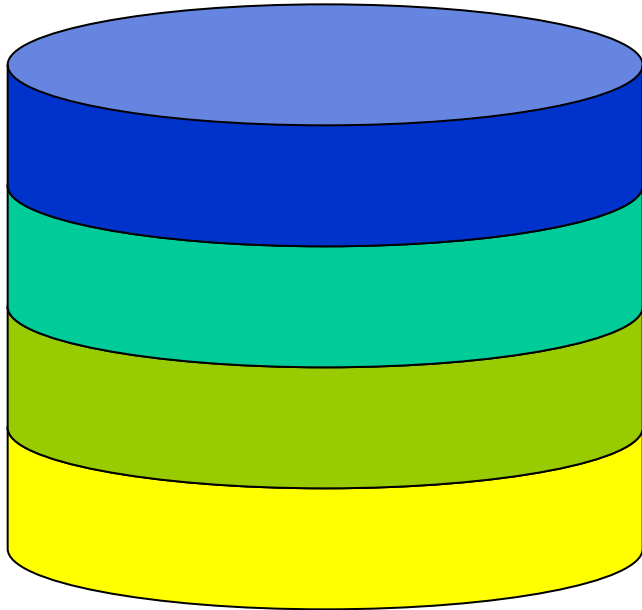
OBECNÉ DISCIPLÍNY

- **anatomie – stavba**
- **fyziologie – funkce**

ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

OBECNÉ DISCIPLÍNY

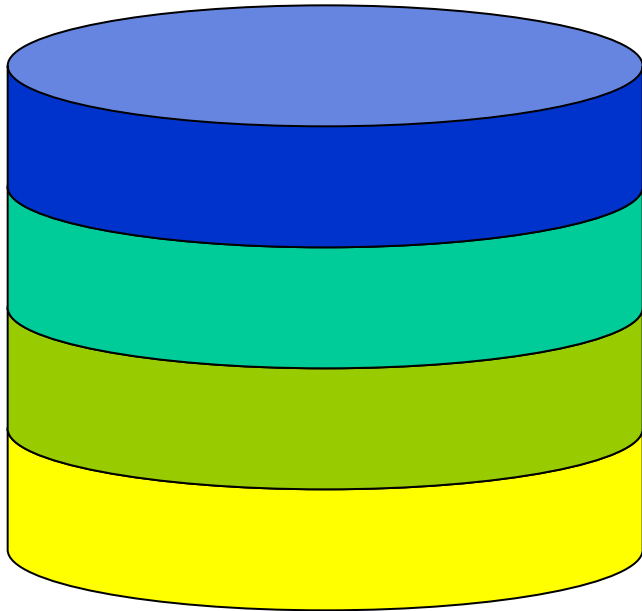
- anatomie – stavba
- fyziologie – funkce
- **ekologie – vnější vztahy**

pojem zavedl Ernst Haeckel v roce 1869

Ekologie = věda o vztahu organismů a prostředí

ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

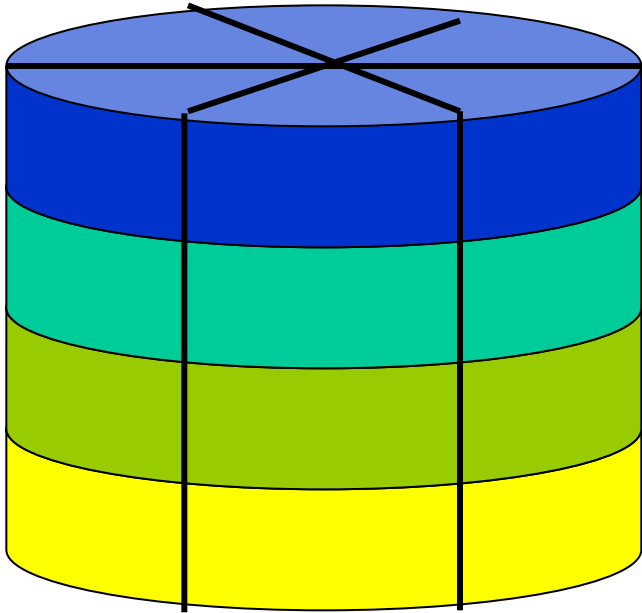
OBECNÉ DISCIPLÍNY

- **anatomie – stavba**
- **fyziologie – funkce**
- **ekologie – vnější vztahy**
- **etologie - chování**

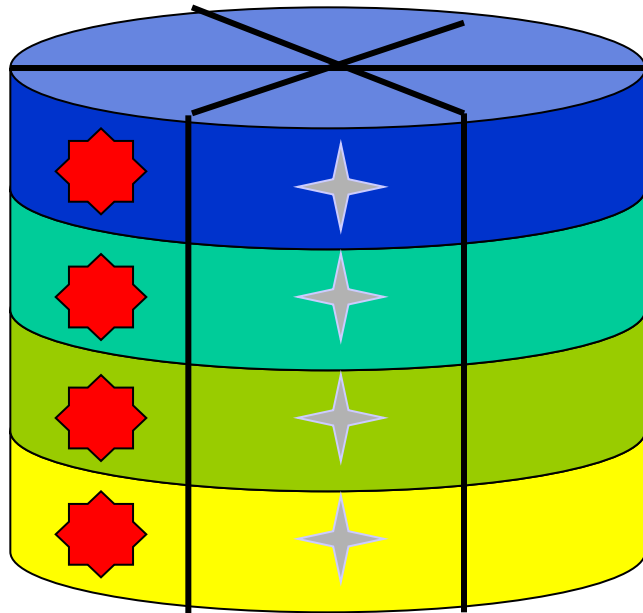
ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

TAXONOMICKÉ TŘÍDĚNÍ

ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

TAXONOMICKÉ TŘÍDĚNÍ

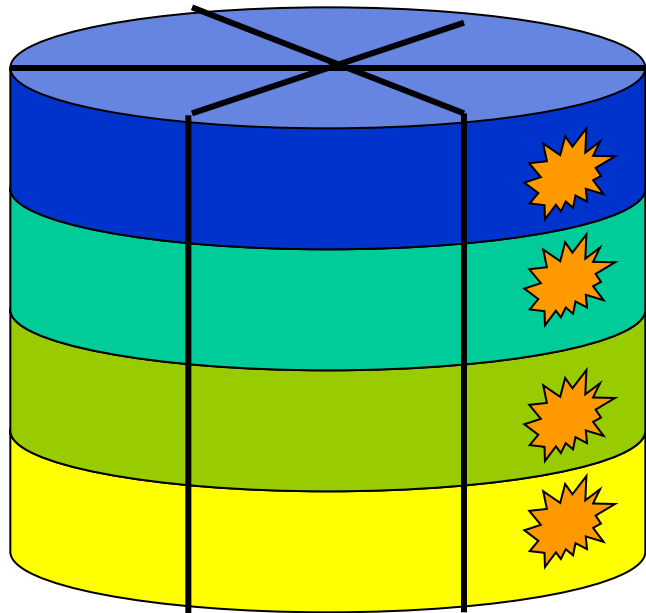
- anatomie
- fyziologie
- ekologie
- etologie

např.: rostliny – botanika

 ptáci - ornitologie

ROZDĚLENÍ BIOLOGIE

TAXONOMICKÉ TŘÍDĚNÍ

- anatomie
- fyziologie
- ekologie
- etologie

ČLOVĚKA

NAUKA O ČLOVĚKU = ANTROPOLOGIE

SYSTÉMOVÝ PŘÍSTUP V EKOLOGII

Obecné vlastnosti systémů

DEFINICE SYSTÉMU

= soubor pravidelně na sebe působících a vzájemně na sobě závislých složek, které tvoří jeden celek

VLASTNOSTI SYSTÉMU

➤ **celek je víc než součet částí**

VLASTNOSTI SYSTÉMU

- **celek je víc než součet částí**
- **stupňovité (hierarchické) uspořádání**

VLASTNOSTI SYSTÉMU

- **celek je víc než součet částí**
- **stupňovité (hierarchické) uspořádání**
- **celek i jeho části se vzájemně ovlivňují**

VLASTNOSTI SYSTÉMU

- **celek je víc než součet částí**
- **stupňovité (hierarchické) uspořádání**
- **celek i jeho části se vzájemně ovlivňují**
- **system má vstup a výstup a s okolím si vyměňuje energii, hmotu, informace**

DEFINICE POJMŮ

Struktura = způsob uspořádání vztahů mezi prvky systému

Vazba = hmotné, nehmotné nebo informační spojení mezi prvky systému

Zpětná vazba = vazba mezi výstupem a vstupem téhož prvku, která způsobuje, že vstup je závislý na výstupu

Chování systému = způsob reakce systému na podněty z okolí

STRUKTURA BIOLOGICKÝCH SYSTÉMŮ

***Hierarchické uspořádání
živých soustav***

1. PRVKY

C, H, O, N, S, P - základní biogenní prvky

Na, K, Ca, Mg - hlavní kationty

Cl, F, I - hlavní anionty

řada dalších mikroprvků

Fe součást krevního barviva hemoglobinu

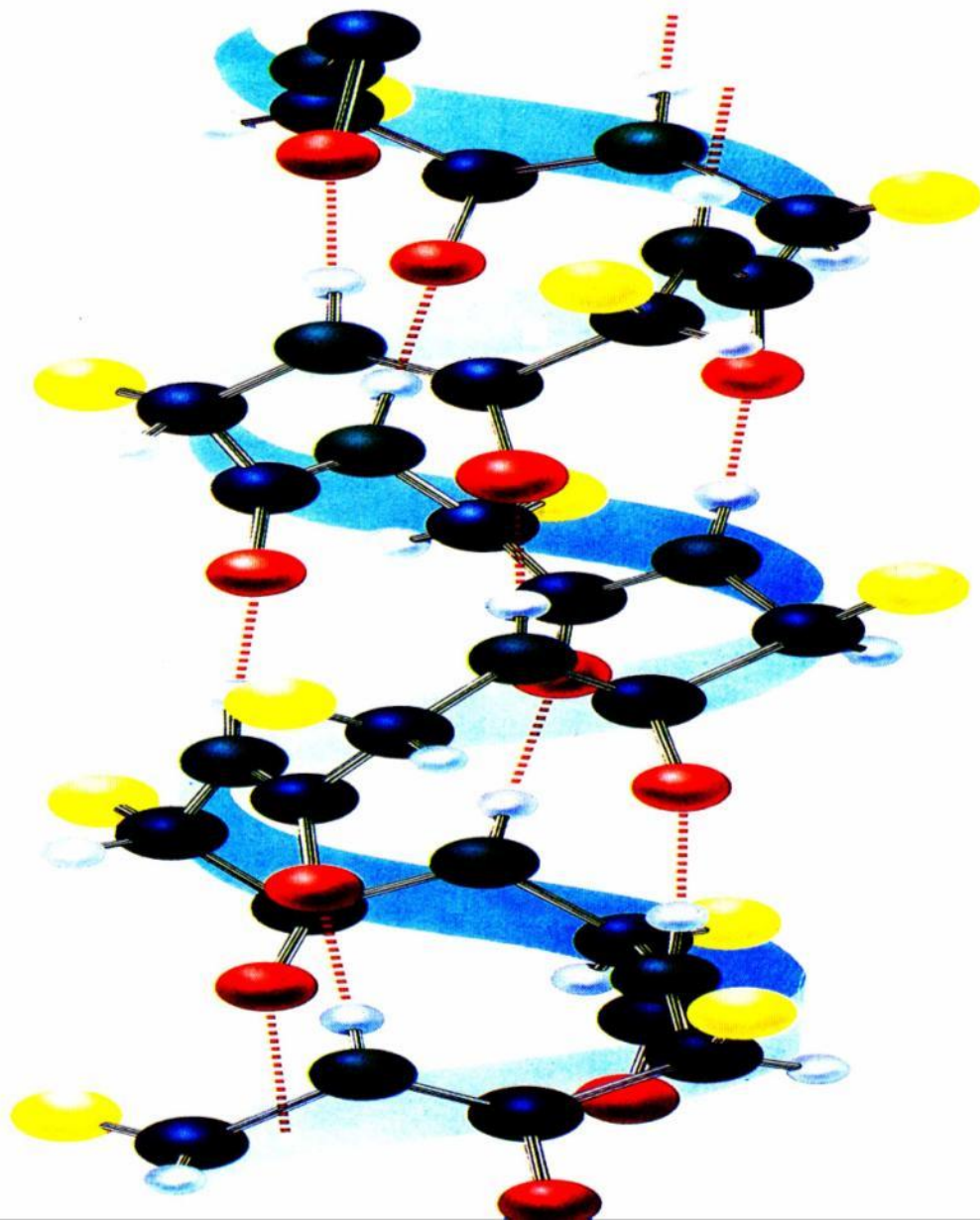
Cu součást enzymů

2. MOLEKULY

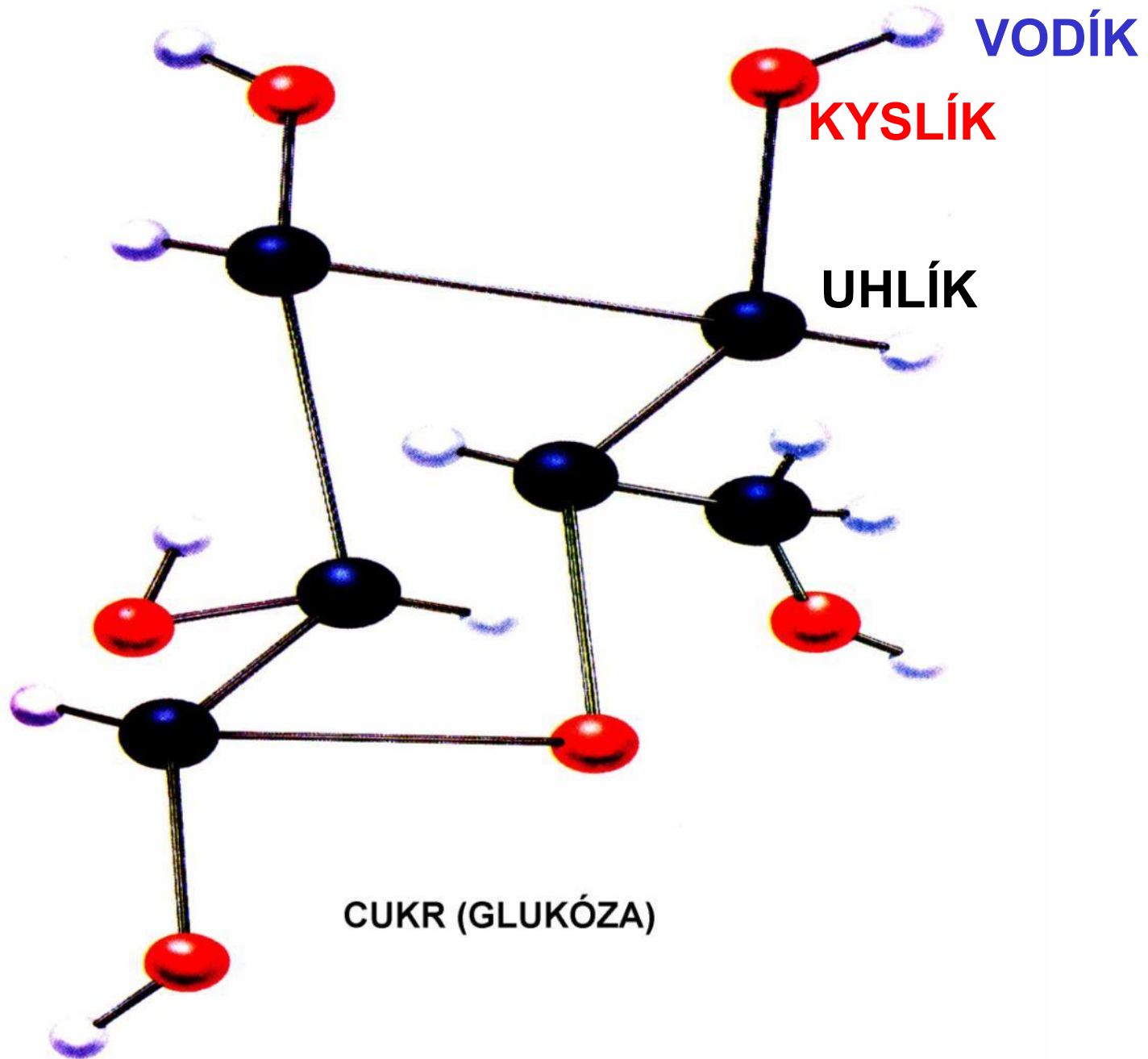
hlavní skupiny:

- **bílkoviny (proteiny)**
- **cukry (sacharidy)**
- **tuky (lipidy)**
- **nukleové kyseliny**

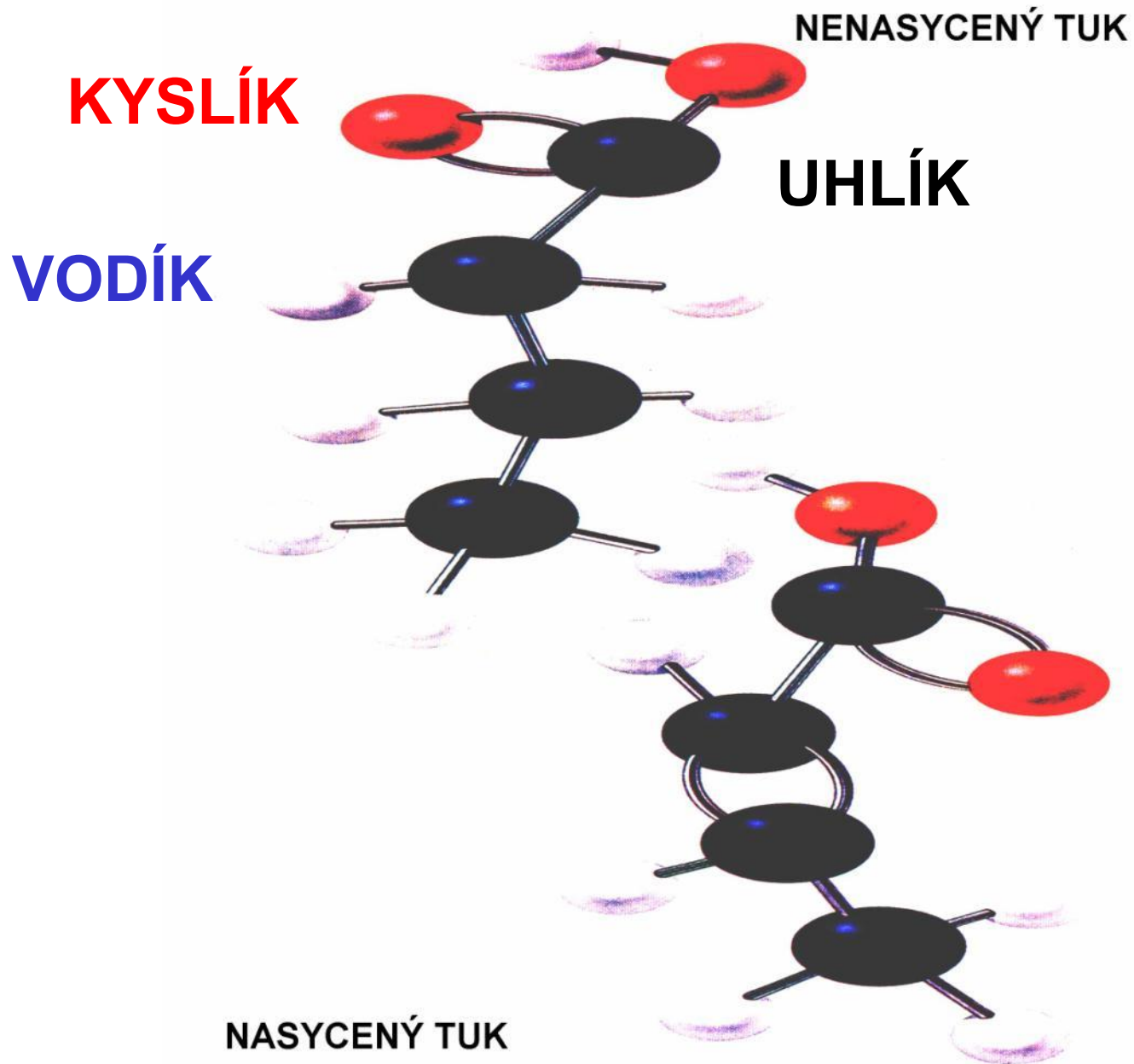
BÍLKOVINA

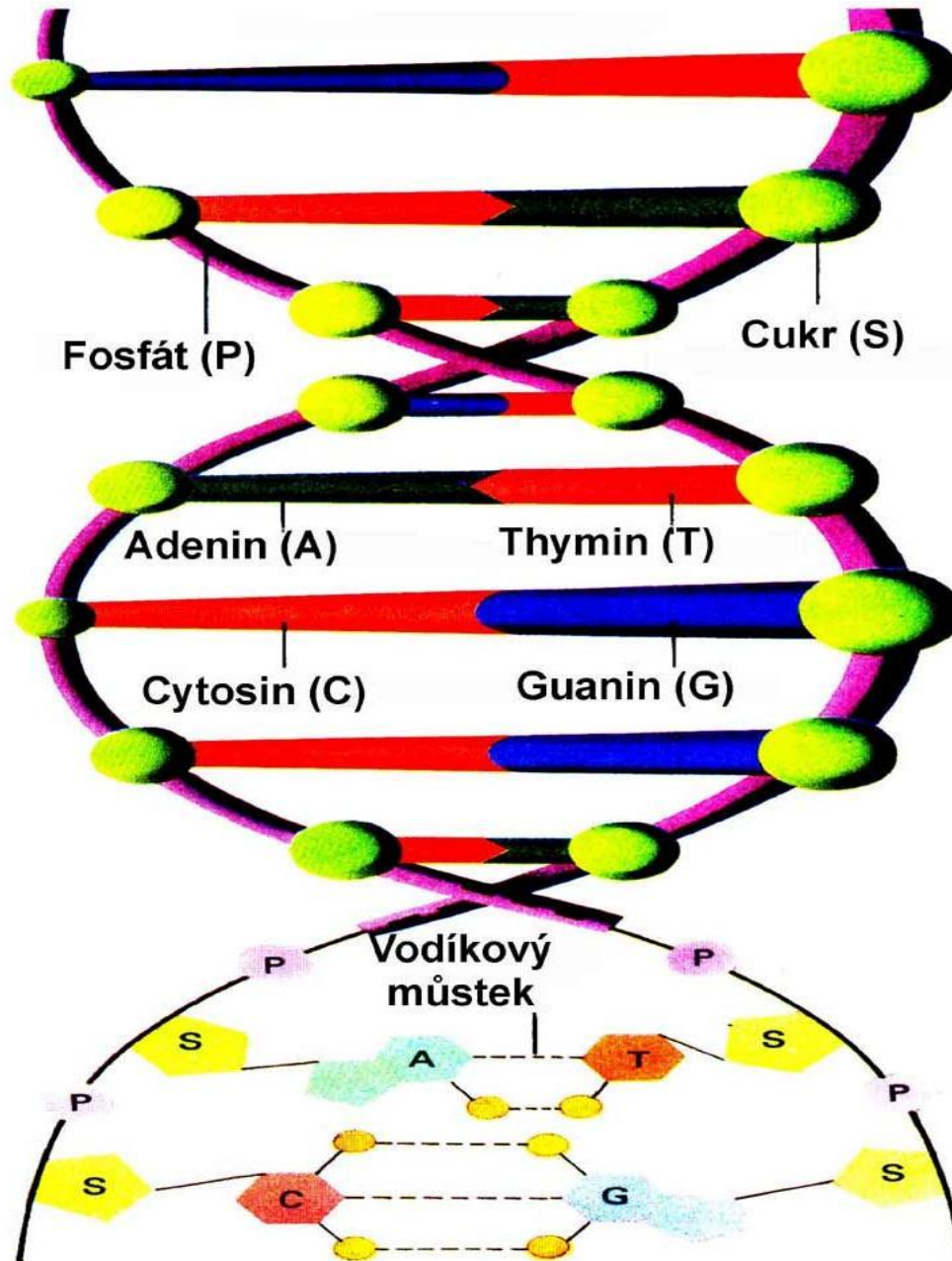
CUKR

TUKY

DNA

STRUKTURA SYSTÉMU

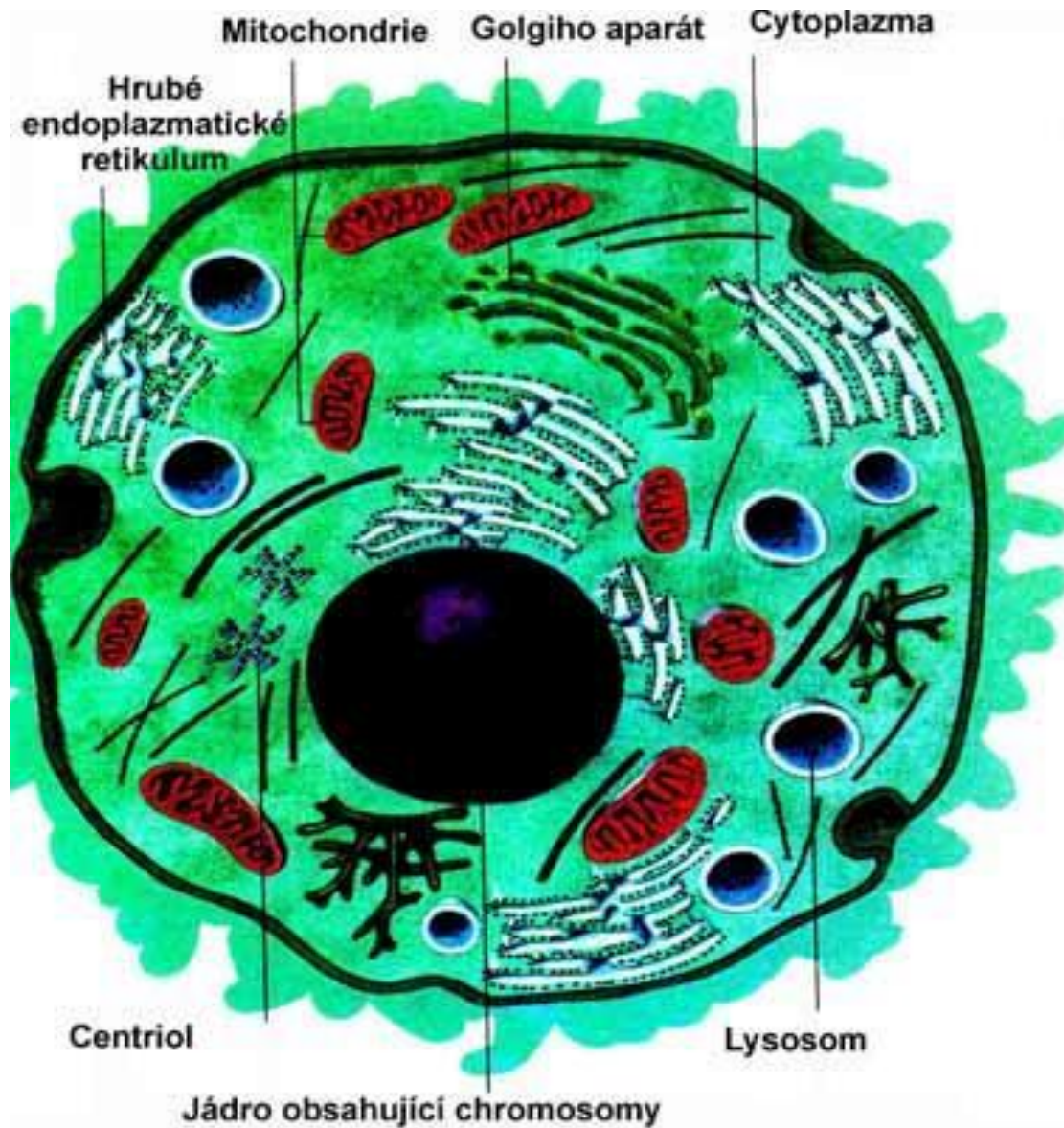
3. ORGANELY

STRUKTURA SYSTÉMU

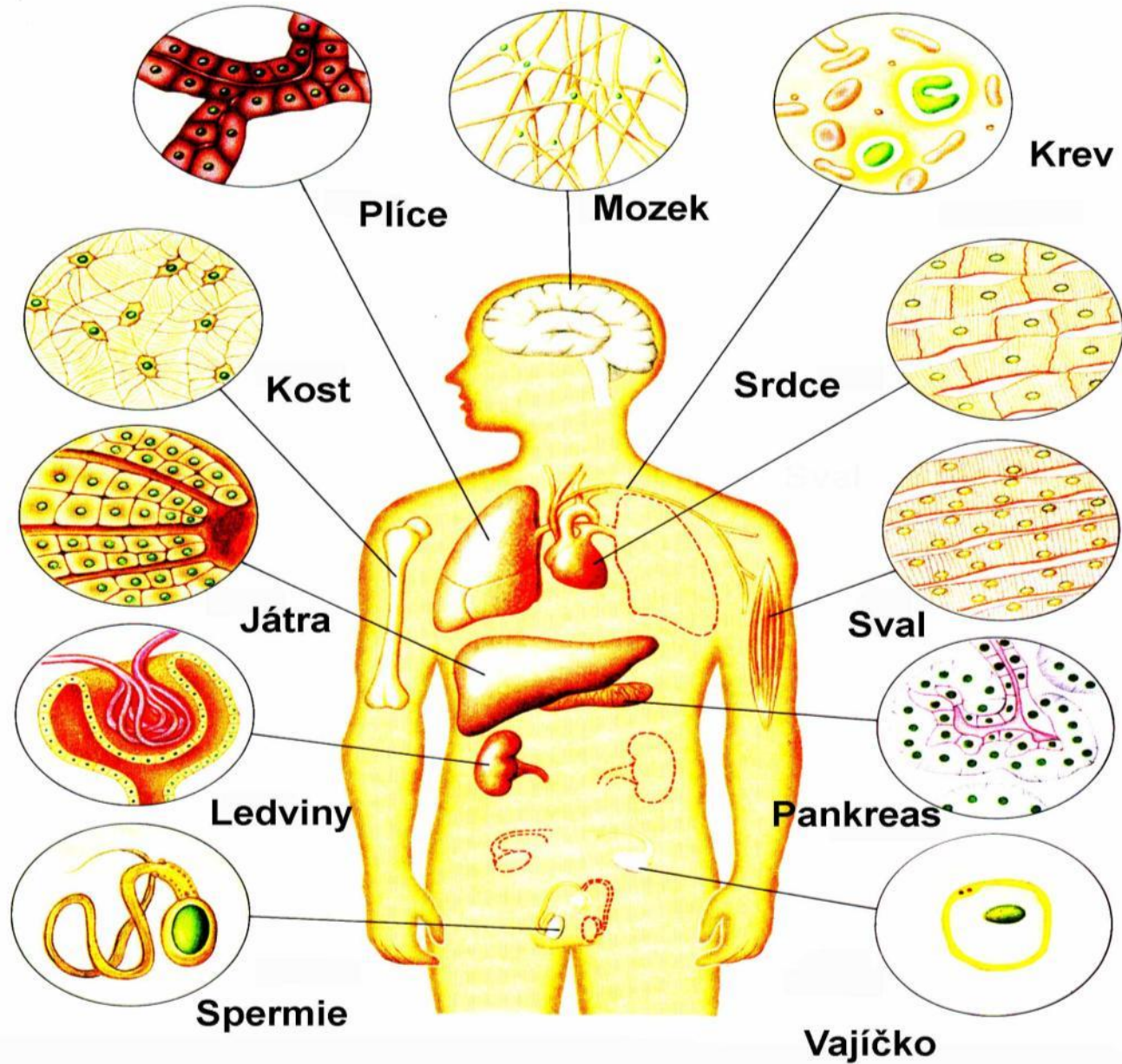
4. BUŇKA - velká schopnost diferenciacce

5. TKÁNĚ

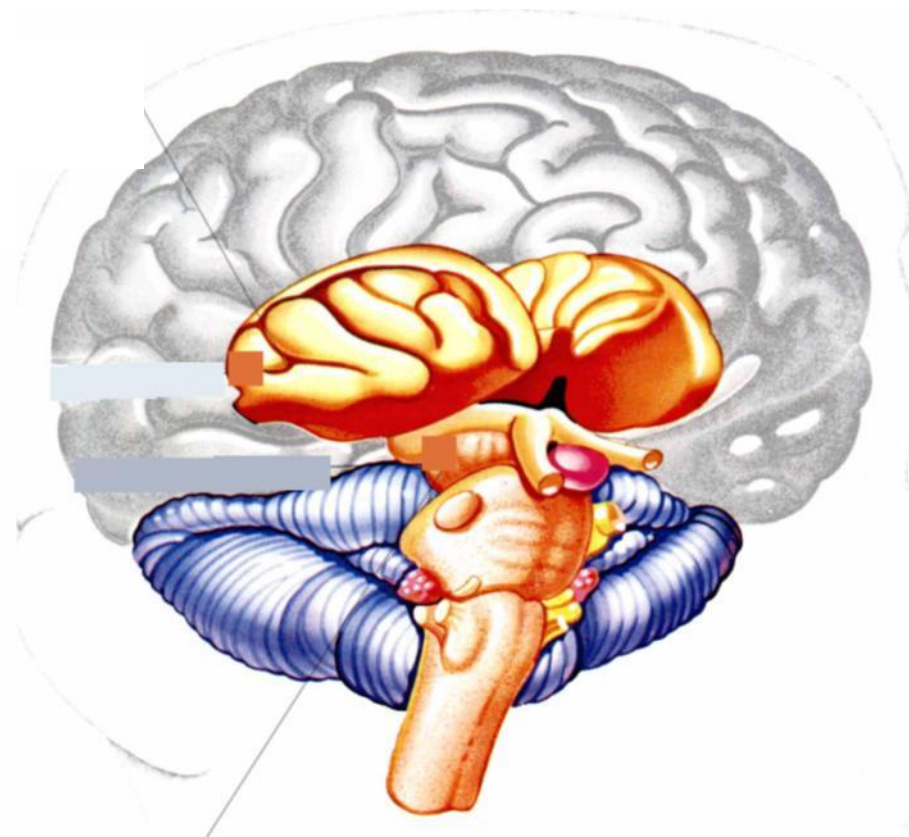
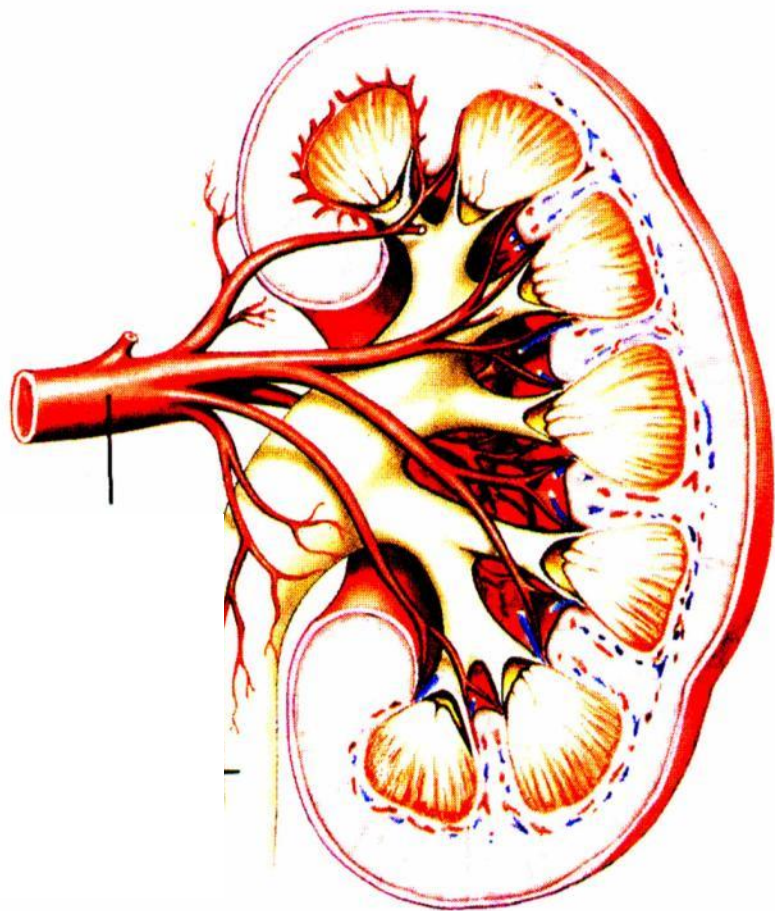
- EPITELY
- POJIVA (vazivo, chrupavka, kost)
- SVALOVÁ (hladké, příčně pruhované, srdeční)
- NERVOVÁ
- TĚLNÍ TEKUTINY (krev, míza, mezibuněčná t.)

TKÁŇĚ

STRUKTURA SYSTÉMU

6. ORGÁNY

7. ORGÁNOVÉ SOUSTAVY

KS – kůže

OPS - opěrná a pohybová

TS - trávicí

DS - dýchací

VS - vylučovací

CS - cévní

NS - nervová

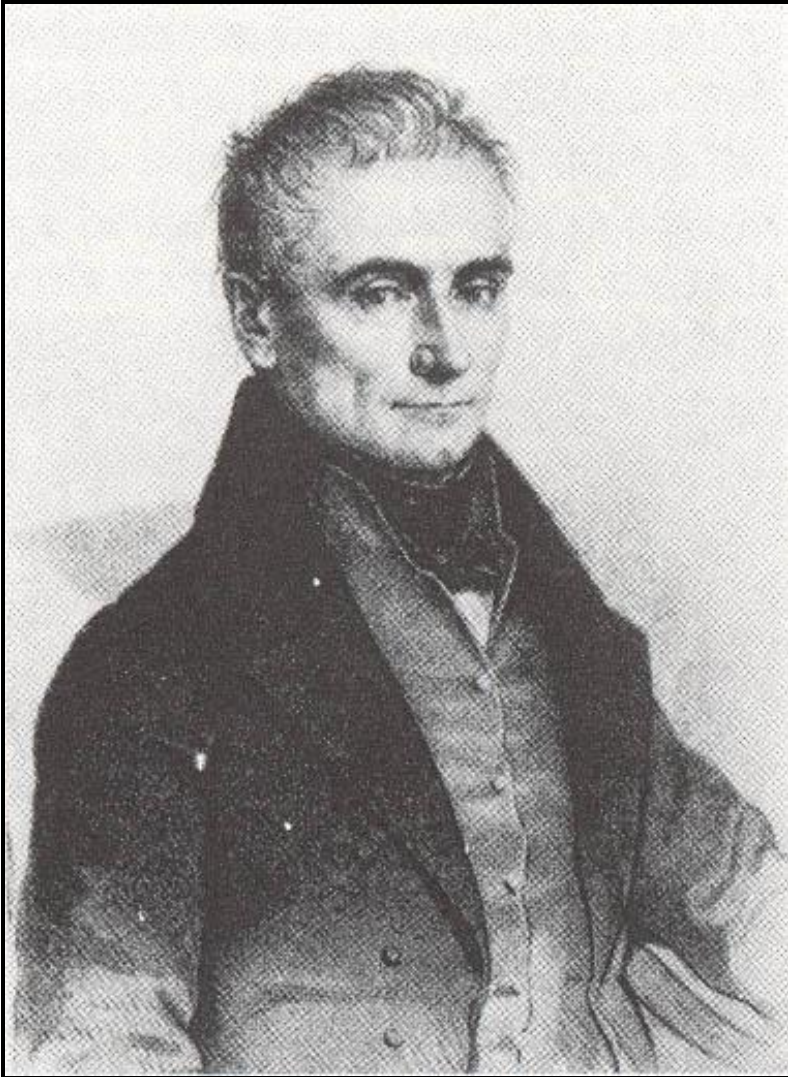
SS - smyslová

ES - endokrinní (žlázy s vnitřní sekrecí)

RS - rozmnožovací

8. ORGANISMUS

člověk – jedinec

9. POPULACE

= soubor jedinců téhož druhu, které mají možnost pohlavního rozmnožování

8. POPULACE

= soubor jedinců téhož druhu, které mají možnost pohlavního rozmnožování

Lidská společnost

- velikost lidské populace se v čase stále zvětšuje
  - roste počet jedinců
  - roste velikost území vzájemného kontaktu

9. POPULACE

= soubor jedinců téhož druhu, které mají možnost pohlavního rozmnožování

Lidská společnost

- velikost lidské populace se v čase stále zvětšuje
  - roste počet jedinců
  - roste velikost území vzájemného kontaktu

Biologická podstata chování člověka a společnosti

10. SPOLEČENSTVO (biocenóza)

- soubor organismů všech druhů

11. EKOSYSTÉM

- základní stavební jednotka přírody
- ekosystém = společenstvo + neživé prostředí

12. KRAJINA

- vymezená část zemského povrchu, která se skládá ze souboru ekosystémů a vznikla spolupůsobením přírodních faktorů a člověka

13. BIOM

- rozsáhlé celky dělené podle makroklimatu

14. BIOCYKLY

- pevninský
- mořský
- sladkovodní

15. BIOSFÉRA

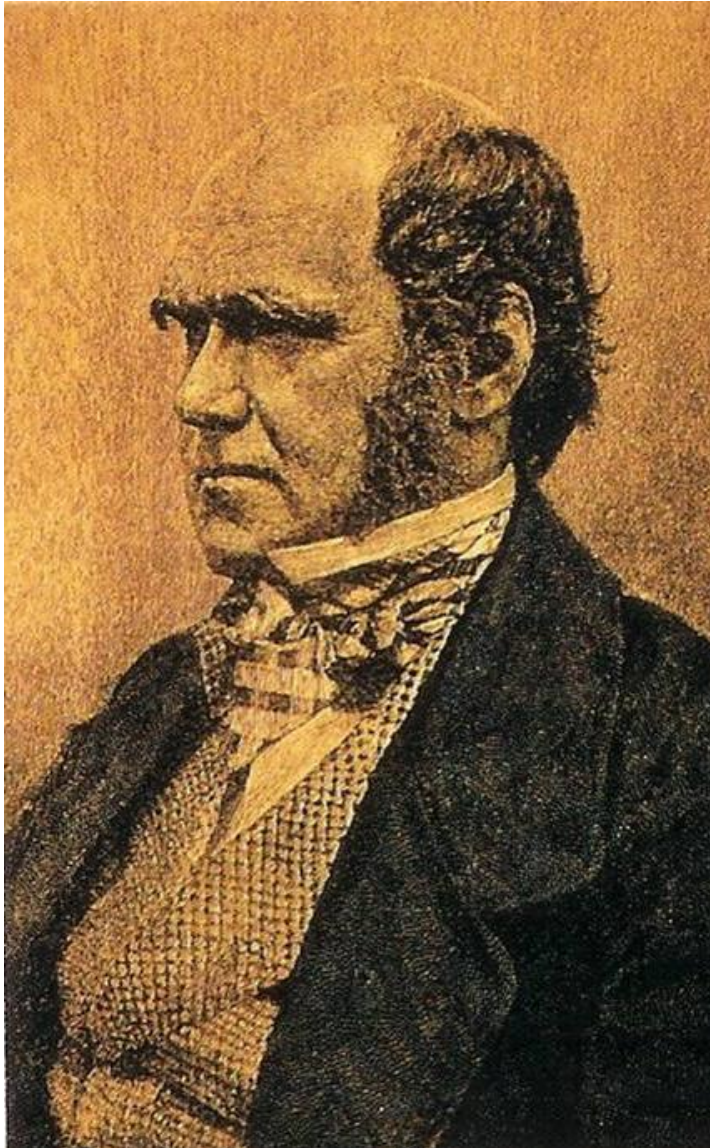
- soubor všech ekosystémů na Zemi

Vybrané ekologické principy

„První ekologický princip“

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

**Charles DARWIN
(1809 – 1882)**

***„O původu druhů přírodním
výběrem „ (1859)***

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

jetel

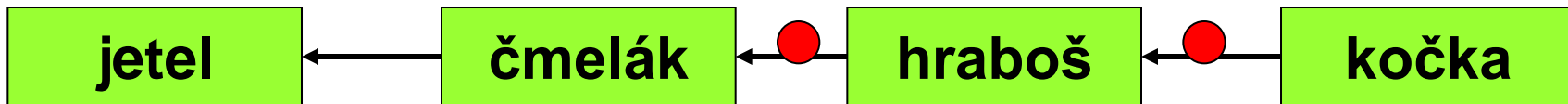
čmelák

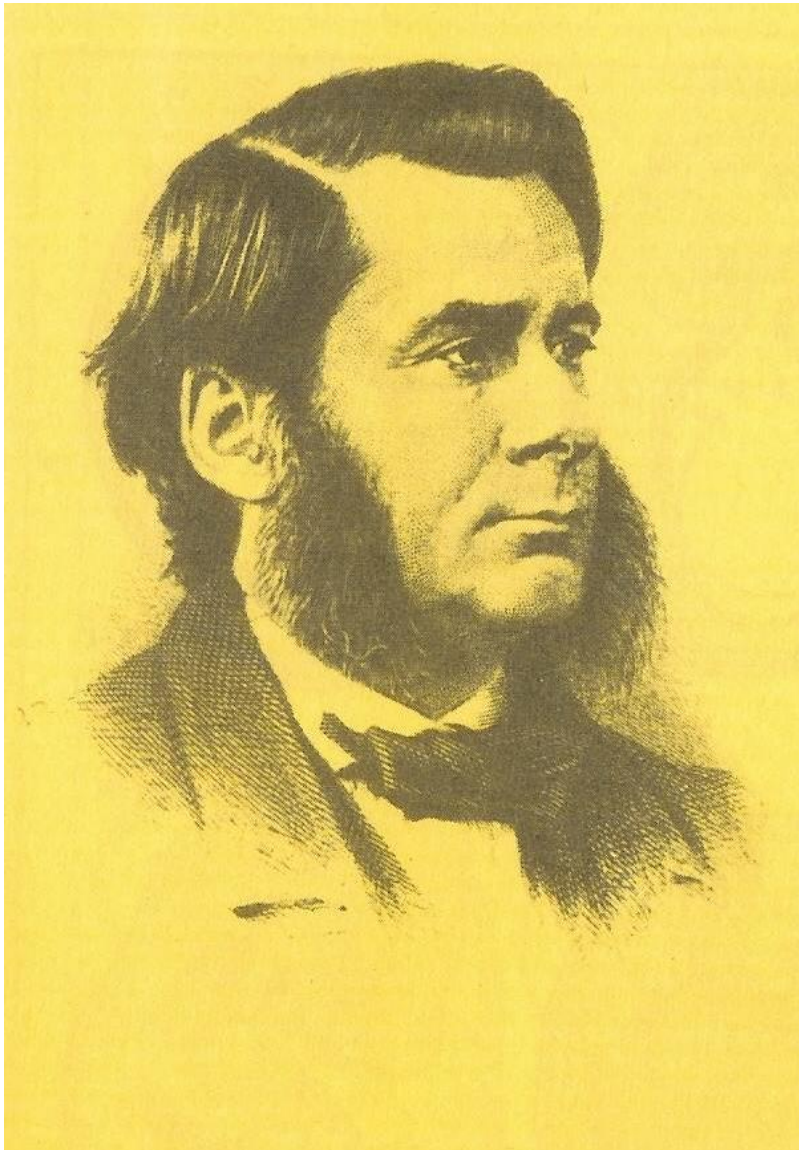
„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

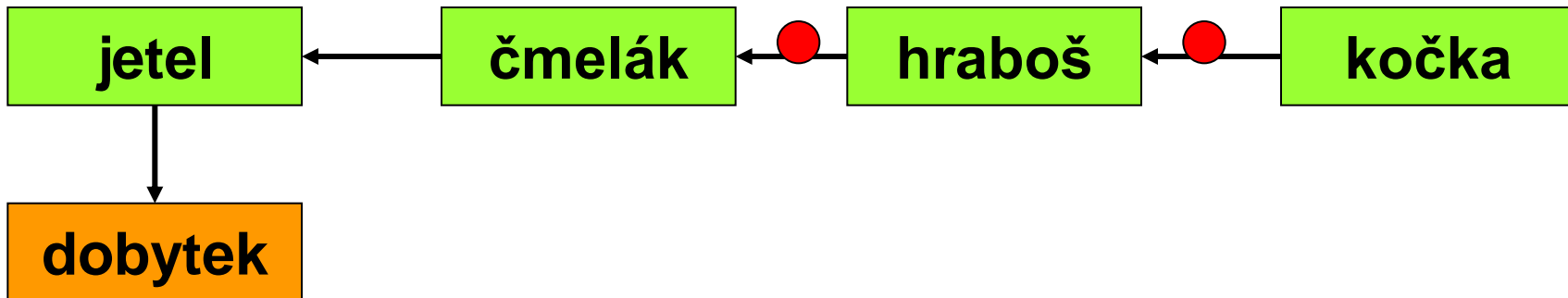
„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

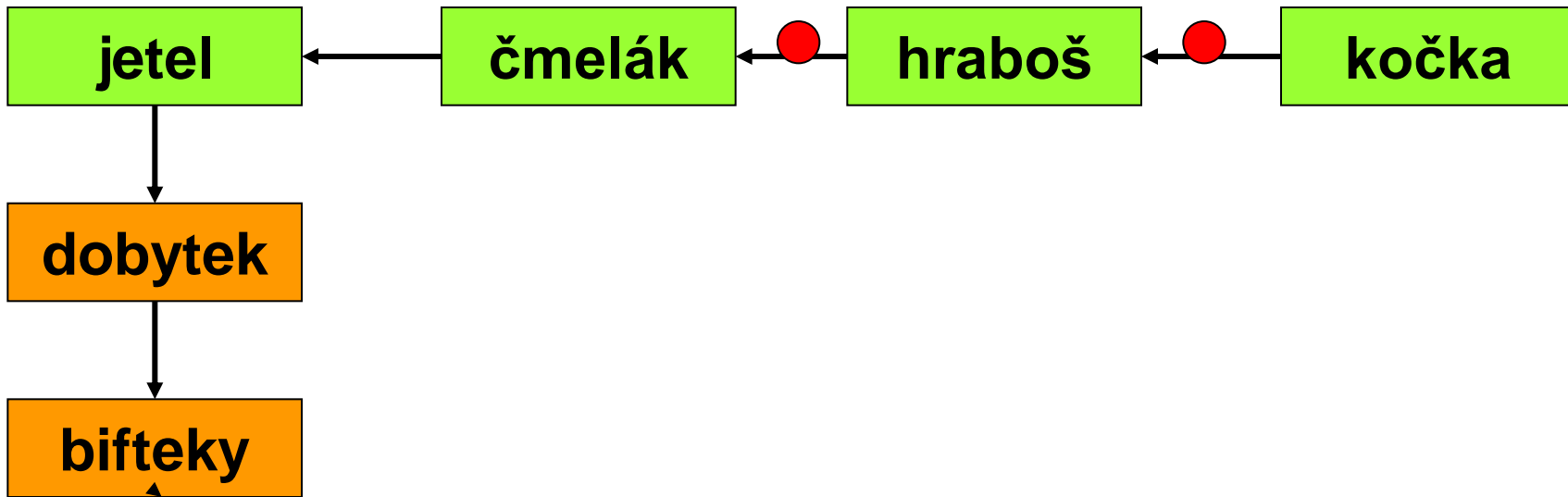
**Thomas HUXLEY
(1825 - 1895)**

**anglický lékař a
přírodovědec**

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

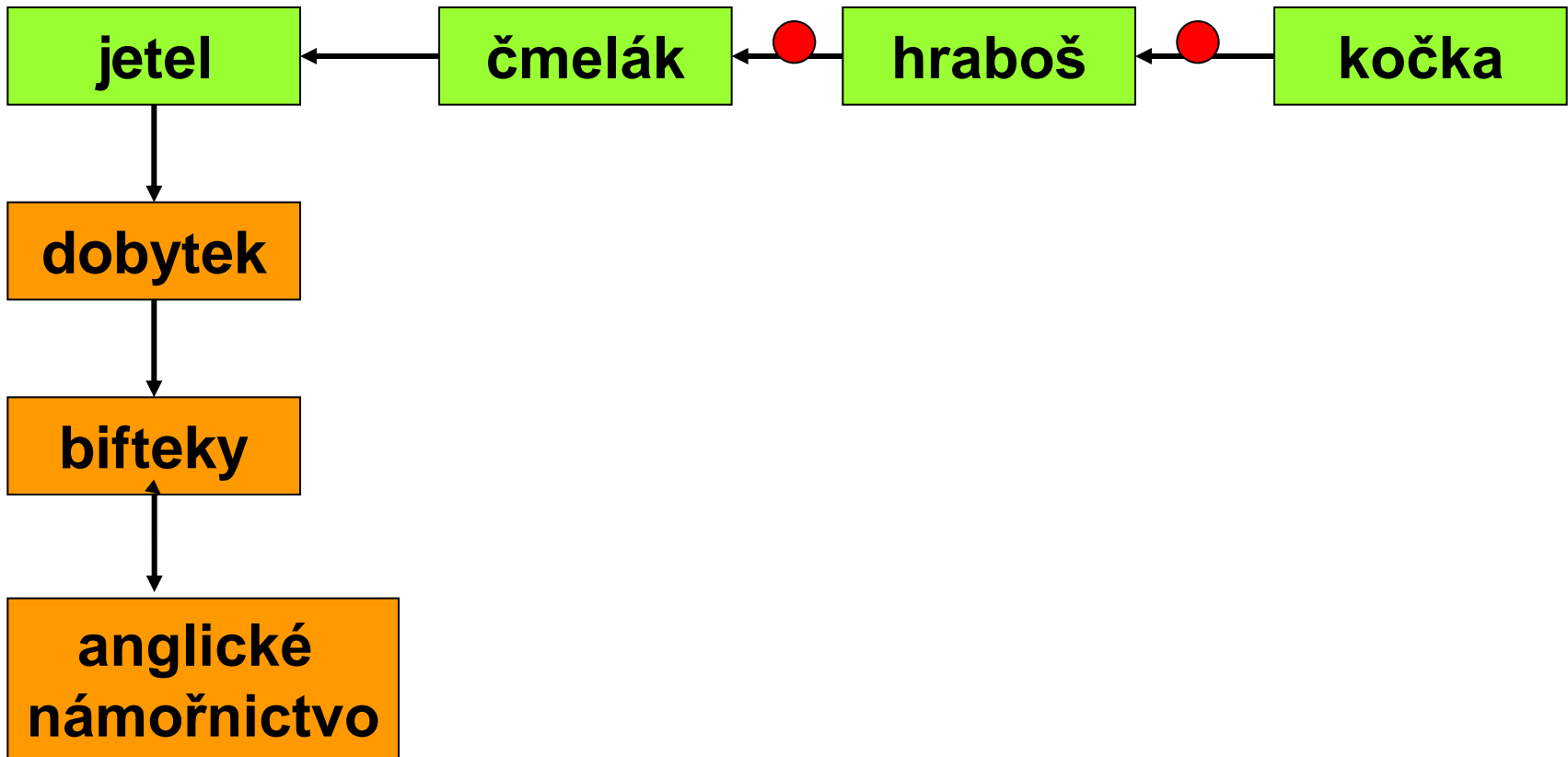

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

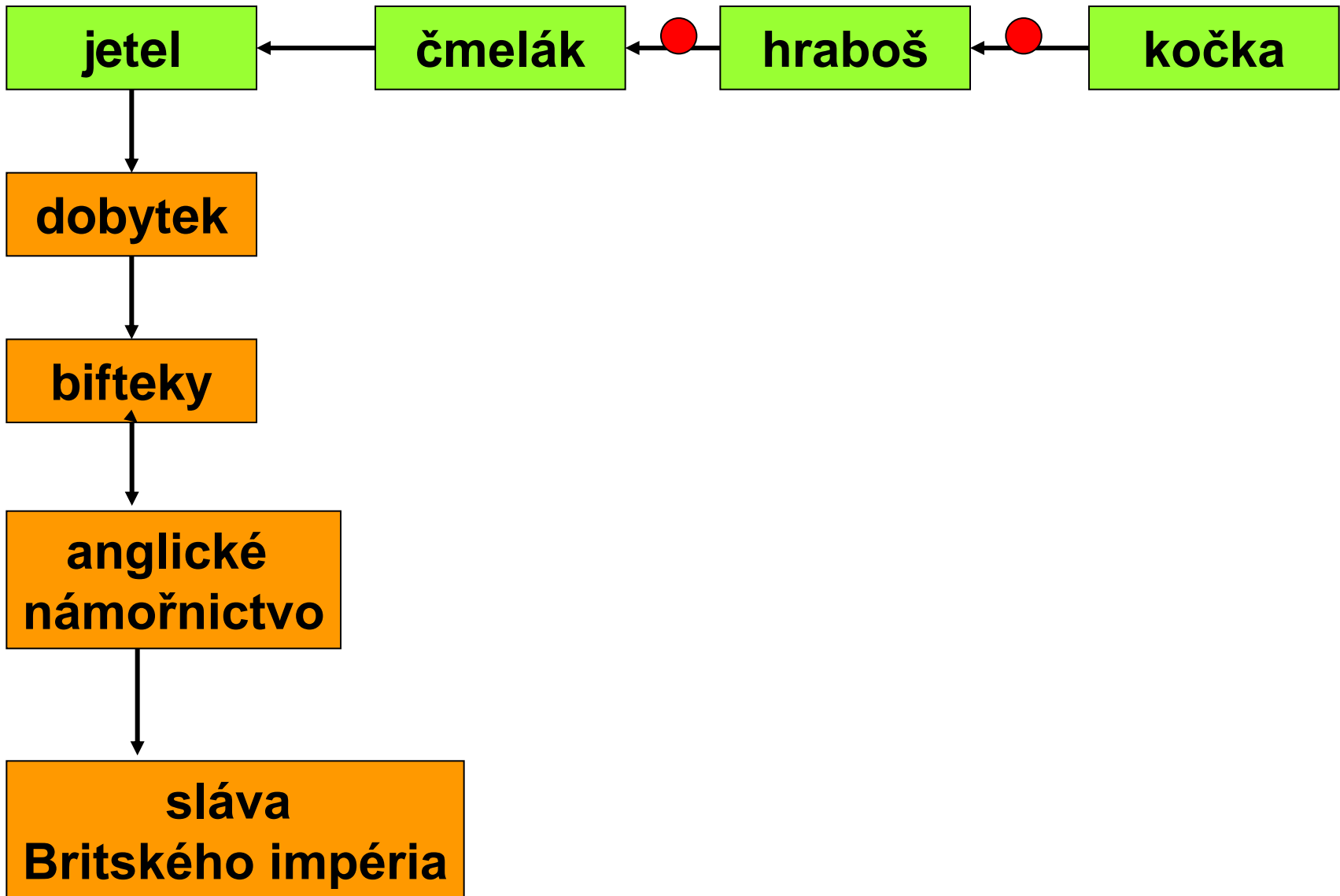

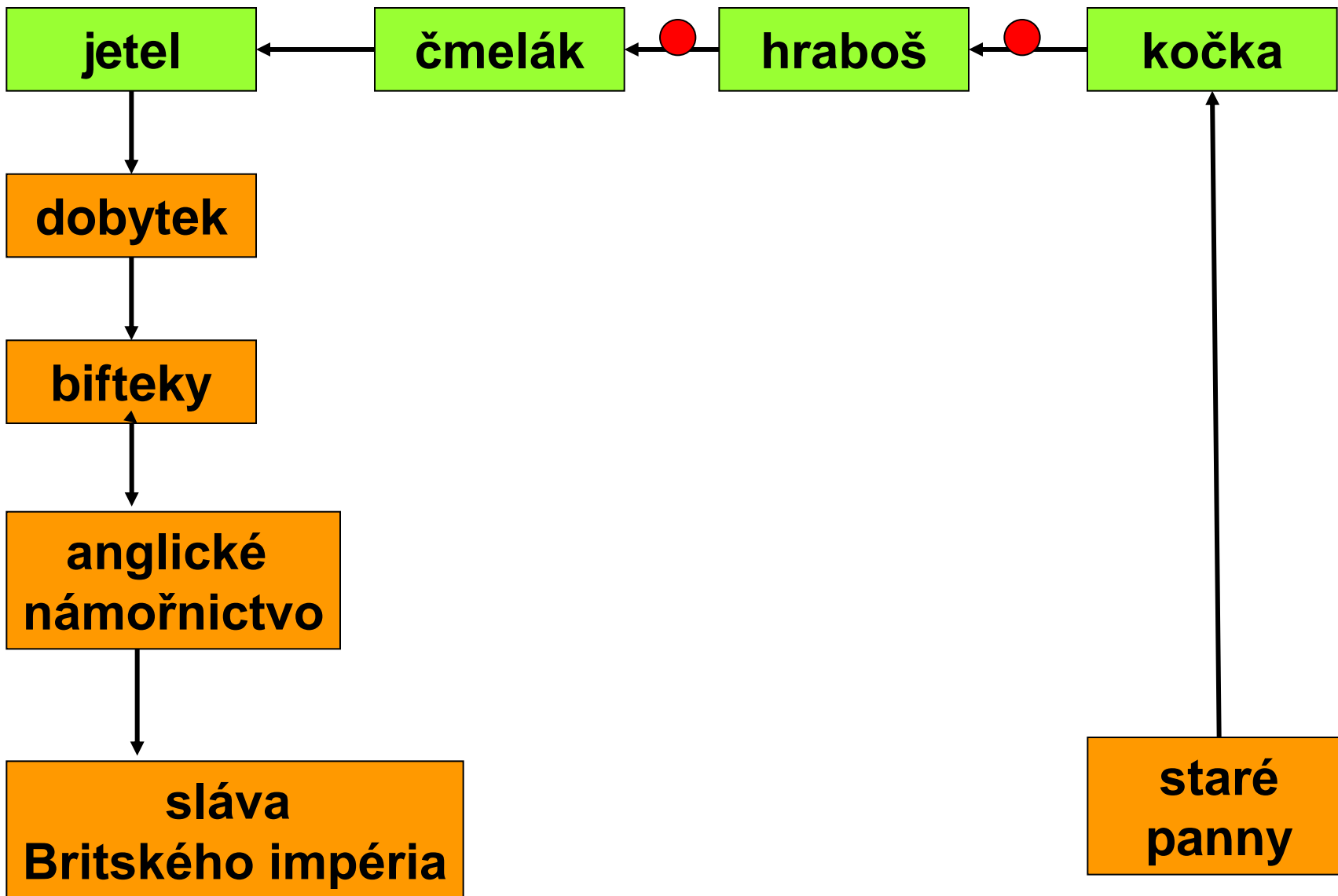
„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

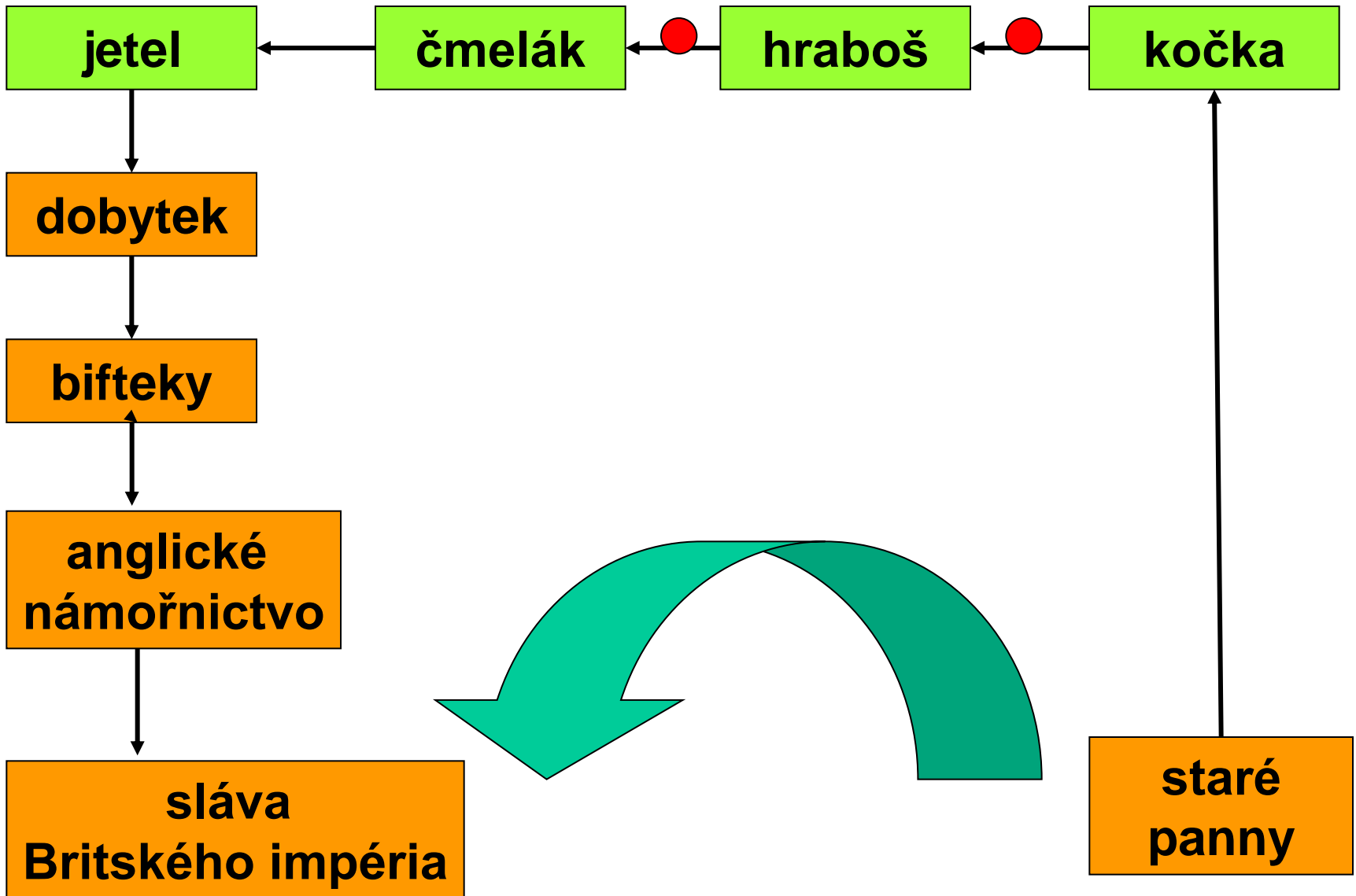
„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

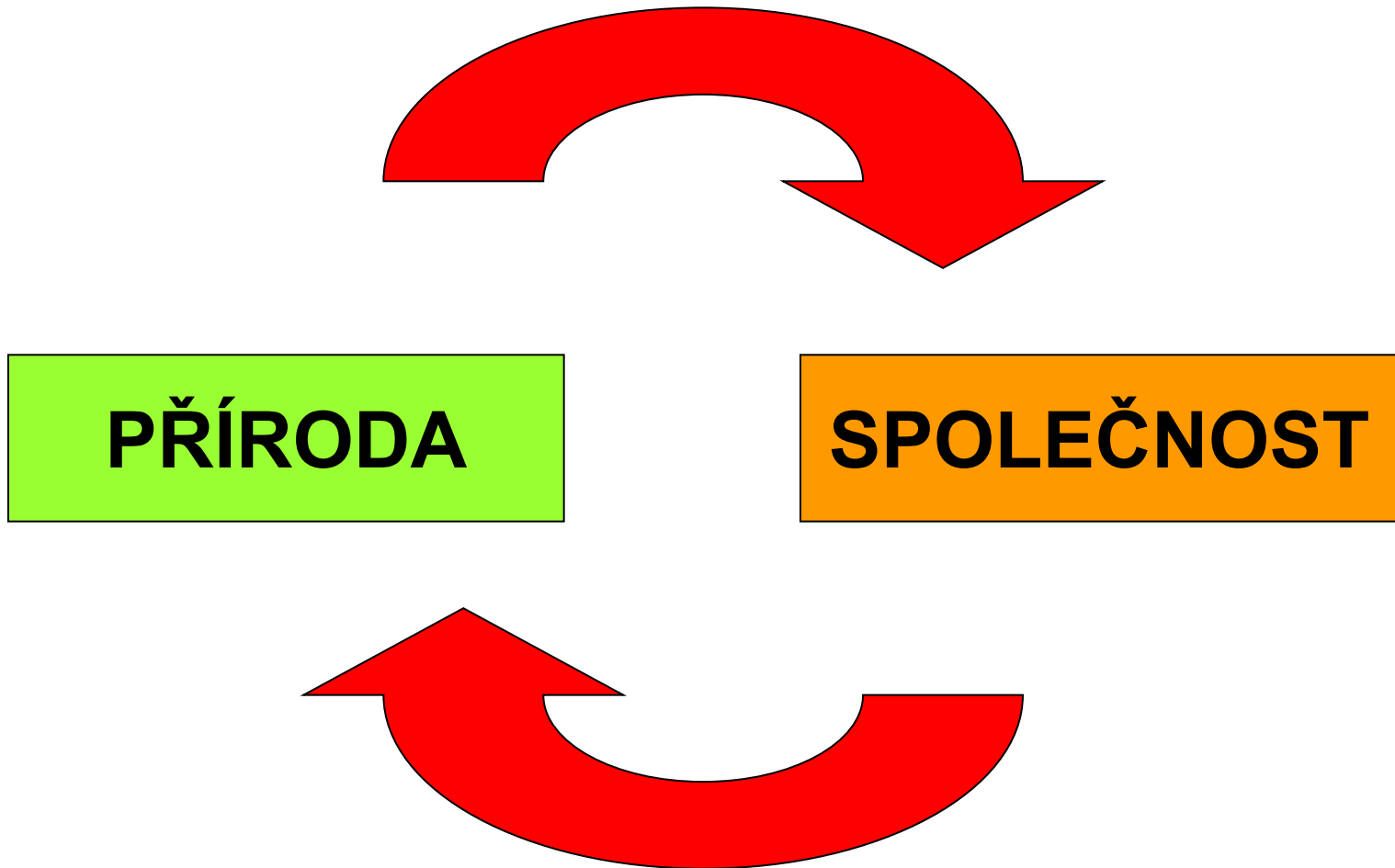
„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

„všechno souvisí se vším“

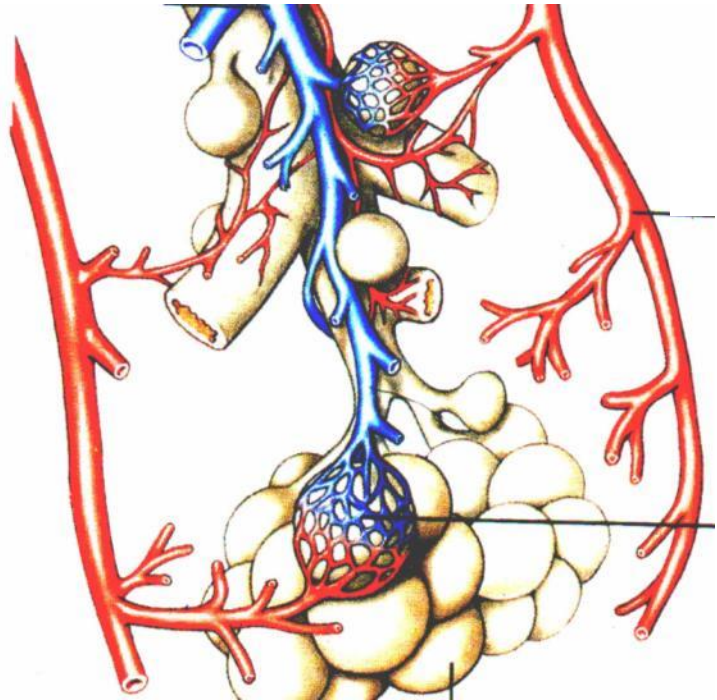
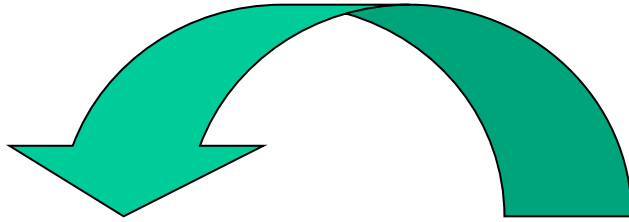
PRINCIP KOMPLEXNOSTI

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

kyslík

„PRVNÍ EKOLOGICKÝ PRINCIP“

kontaminace

„Druhý ekologický princip“

„všechno má své meze“

PRINCIP MÍRY

HORATIUS (65 – 8 př.n.l.)

*„Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
quos ultra citraque nequit consistere rectum.“*

*Ve všem je míra a všemu jsou dány určité meze,
za nimiž nemůže být to, co je správné.*

ZÁKON TOLERANCE

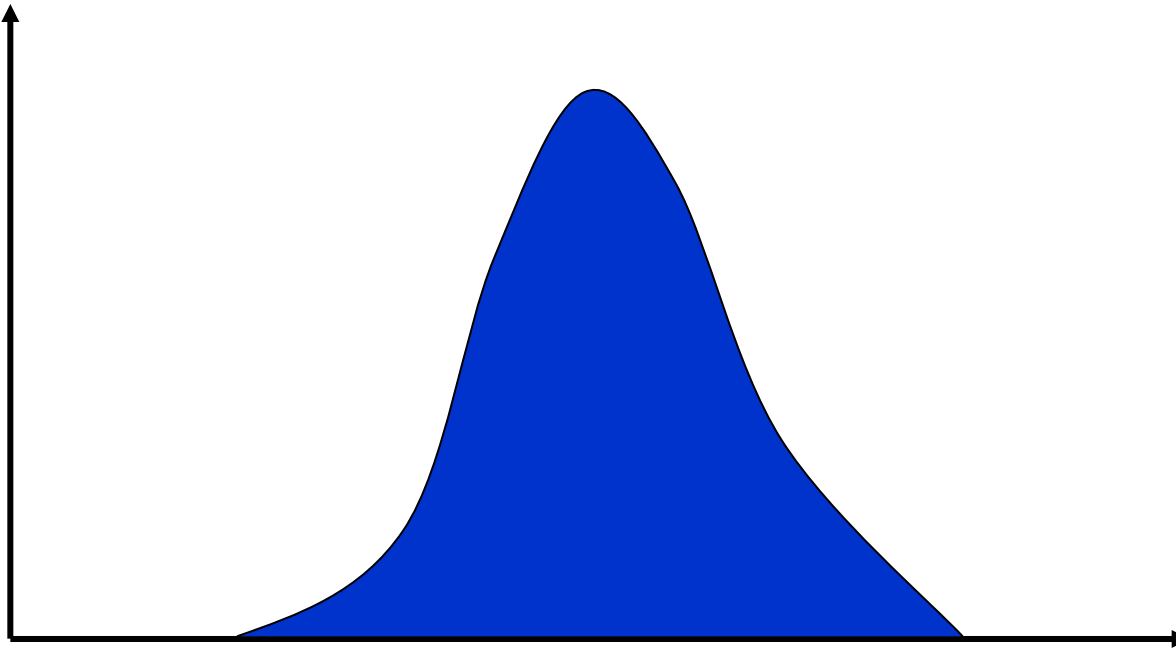
*prosperita
systému*

*ekologický
faktor*

ZÁKON TOLERANCE

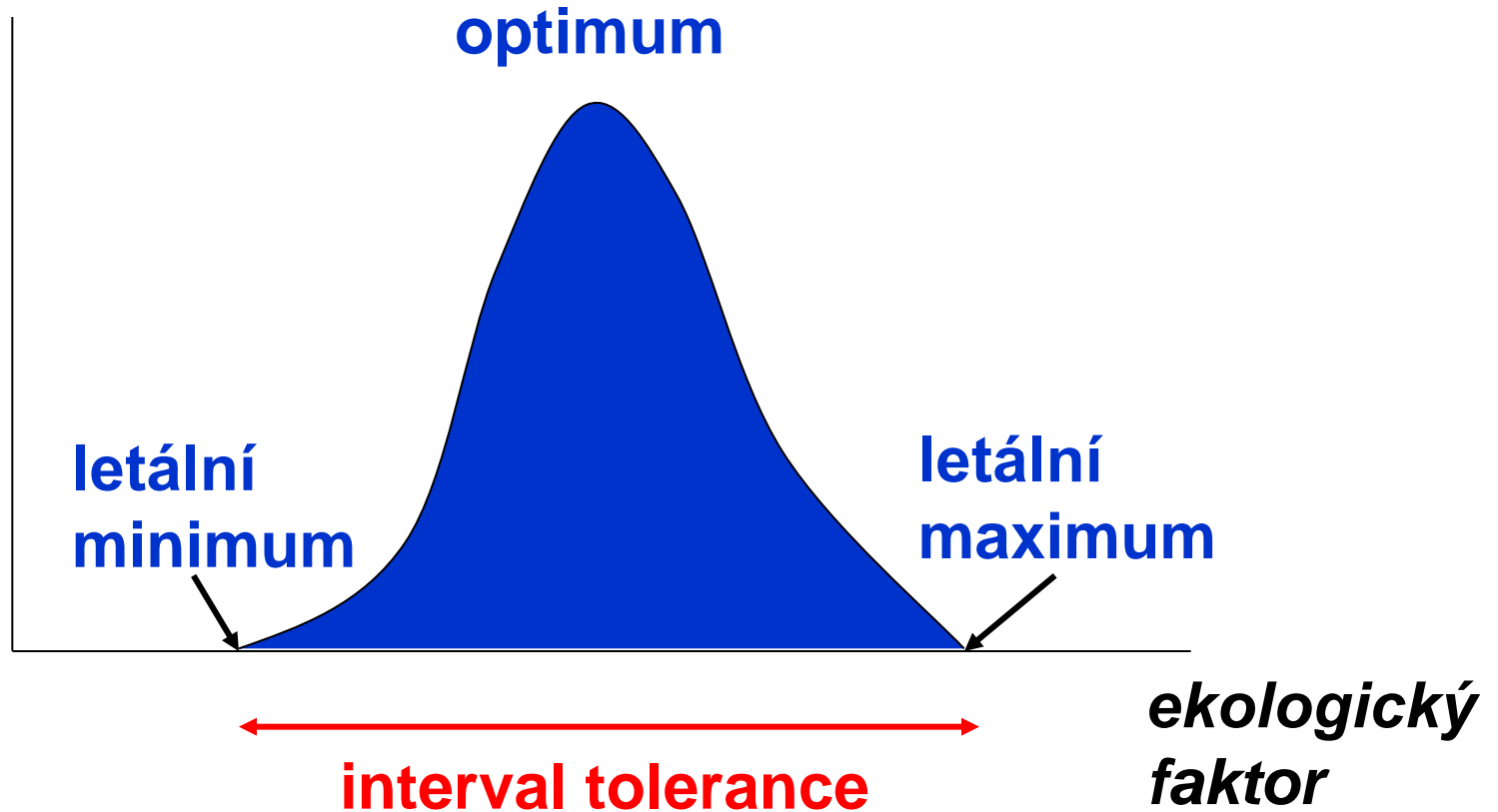
*prosperita
systému*

*ekologický
faktor*

ZÁKON TOLERANCE

*prosperita
systému*

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

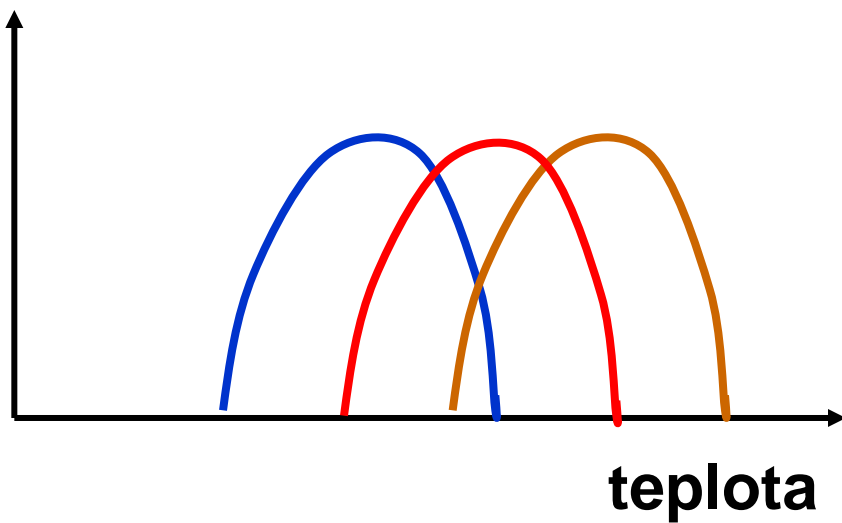
V intervalu tolerance se mezi sebou liší:

a) jednotlivé druhy organismů

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

jednotlivé druhy se liší v intervalech tolerance

prosperita

liška polární
liška obecná
fenek

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

K vyjádření poměrného stupně tolerance používá výrazů složených z:

PŘEDPONY + **OZNAČENÍ FAKTORU**

Steno = úzce

- *termní* (teplota)

- *hydrický* (voda)

- *fagní* (potrava)

Eury = široce

- *ekní* (obec. prostředí)

Příklady:

stenotermní druh – snáší jen úzký rozsah teplot

euryfágní druh – široké spektrum potravy

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

V intervalu tolerance se mezi sebou liší:

- a) jednotlivé druhy organismů**
- b) jednotliví jedinci uvnitř populace druhu**

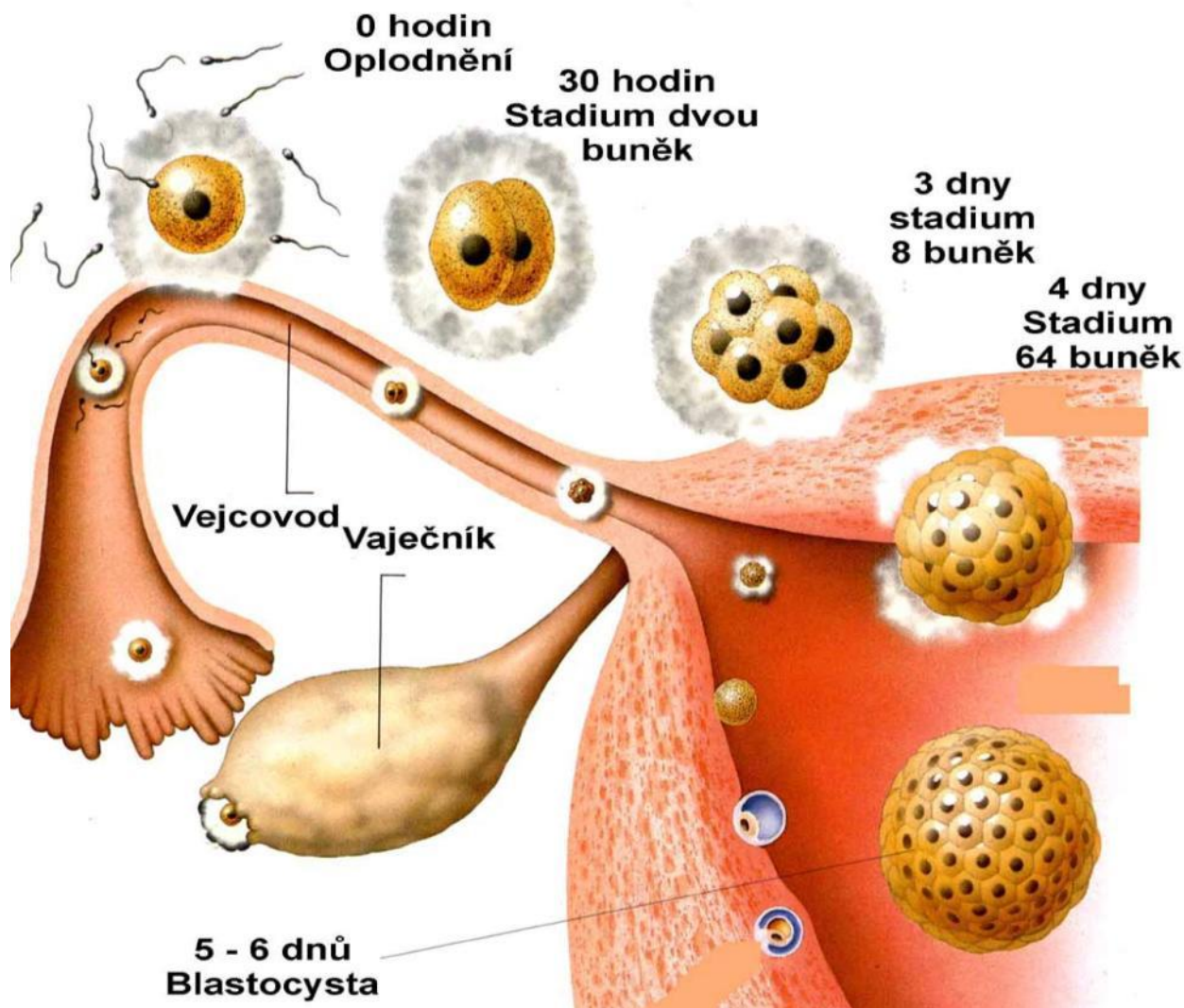
KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

V intervalu tolerance se mezi sebou liší:

- a) jednotlivé druhy organismů**
- b) jednotliví jedinci uvnitř populace druhu**
- c) jednotlivá období v životě jedince**

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

citlivé je především období rozmnožování
a raná embryonální stádia

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

**citlivé je především období rozmnožování
a raná embryonální stádia**

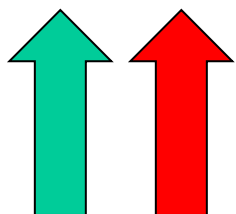

KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

Citlivost organismu k hodnocenému faktoru je ovlivněna působením dalších vnitřních a vnějších faktorů

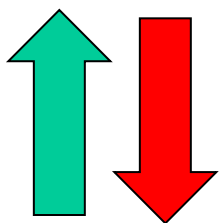
KOMENTÁŘE K ZÁKONU TOLERANCE

Základní vztah dvou faktorů:

působí
stejným směrem

**KUMULACE
(SYNERGISMUS)**

působí
opačným směrem

INHIBICE

Konec kapitoly.